

het drooge element verwisselen, ja zelfs geschiedt dit zelfs pas in 't voorjaar van het volgende jaar, zoodat ze als larven overwinteren. Men schrijft dit toe aan de temperatuur van het water, en hiervoor pleit het feit dat ze in gevangenschap, waar het water niet zoo koel te houden is, veel sneller volwassen zijn.

Evenwel is hooge temperatuur schadelijk: zoo verloor ik eens 4 larven doordat het water te veel in de zon had gestaan.

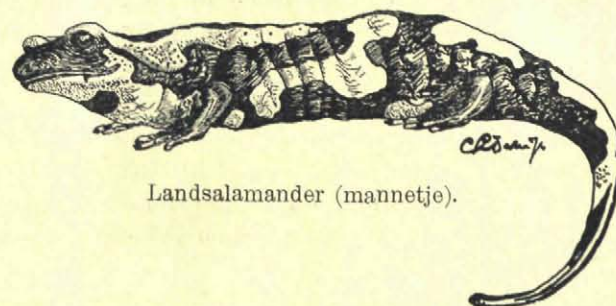
De jonge salamanders komen ter wereld, door een dun vliesje omhuld, waarin ze ongeveer op dezelfde wijze in opgeroid zitten als een larve der gewone watersalamanders in 't ei. Dadelijk na de geboorte scheurt die huid door de beweging van 't diertje en een larve met vier pooten en uitwendige kieuwen spartelt door 't water, alsof ze nooit iets anders gedaan had. Volgens Brehm kan het aantal van aldus geboren jongen boven de 50 bedragen, maar dit houd ik voor beslist onmogelijk, tenzij de diertjes dan veel kleiner zijn, daar de mijne minstens zoo groot waren als de larven van de groote watersalamander, die op 't punt staan hun kieuwen te verliezen.

De larven voedde ik op met kleine stukjes worm en het was verbazend, zooals de dieren daarvan aten. Ze kwamen dan ook al spoedig boven om lucht te happen, en de kleur, die eerst grauwbrown was met wit aan den buik, begon spoedig donkerder te worden en vertoonde reeds flauw de teekening van 't volwassen dier. Einde Mei begonnen de eerste hun kieuwen te verliezen en op 't land te kruipen, terwijl ze bijna plotseling de kleur van de volwassen dieren aannamen. De kam van de staart verdween, en het dier was volwassen. De vijfde Juni was de laatste op 't land gekropen en sinds dien tijd laten ze zich overdag niet meer zien.

Tot zoover wat ik uit eigen ervaring omtrent dit dier ben te weten gekomen. Voor degenen die er

belang in stellen wil ik nog het een en ander vertellen van de giftigheid van dit dier, door velen zoo zeer overdreven. Ik zelf heb nooit ook maar 't geringste spoor van giftigheid bij mijn dieren ontdekt. Toch spreekt men van menschen die gestorven zijn door water te drinken uit een bron waarin landsalamanders leefden.

Op 't punt van 't onderzoek van dit gift maakte een zekere heer Abini zich zeer verdienstelijk. Genoemde heer, die zich tusschen twee haakjes een dierenliefhebber noemde, deed allerlei akelige proeven met dit gift op vogels, kikvorschen, muizen enz. Daar ik echter geen voorstander van vivisectie ben, zal ik deze waarschijnlijk zeer leerrijke proeven

Landsalamander (mannetje).

maar verzwijgen. Alleen wil ik vermelden, dat hieruit bleek, dat bij groote hoeveelheden en kleine dieren dit gift volstrekt doodelijk werkte, en wel op tweeërlei wijze, en door insputting in 't bloed, en door het ingeven er van met 't voedsel. In 't laatste geval echter sneller dan in 't eerste.

Voor den mensch is de landsalamander echter volstrekt onschakelijk, daar bij ons het vocht alleen een ontsteking der slijmvliezen kan veroorzaken, waarmee het toch niet licht in aanraking zal komen.

Mocht soms een van de lezers of lezeressen nog eenige bijzonderheden omtrent dit beest uit eigen ervaring weten, dat houd ik mij beleeft voor mededeeling daarvan aanbevolen.

J. SYBRANDI.

Haarlem, 29/7 '02.

Uit een Reigerkolonie op Schouwen-Duiveland.

Zeeland, het land, waar geen land meer achter ligt, wordt al gauw den Zeeuw in Holland toegevoegd, als hij den naam van zijn geboortegrond noemt.

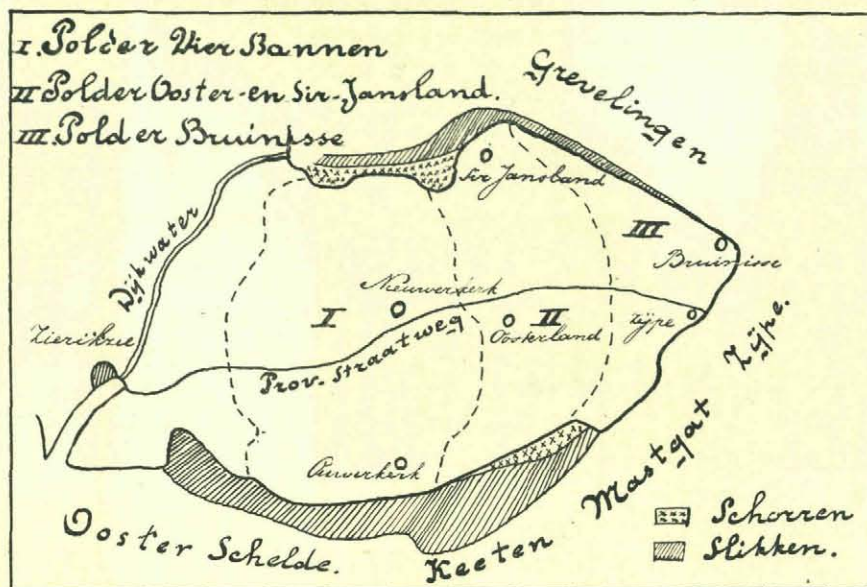
Zeeland; bij haast alle oningewijden associeert zich aan dien naam de voorstelling van een land, vol poelen en moerassen, schadelijke dampen uitwasemend en de beruchte Zeeuwsche koorts

veroorzakend. Eilieve, hoezeer vergissen zich deze lieden. Voor zooverre mij Zeeland bekend is, durf ik gerust beweren, dat in dit opzicht groote streken van Holland veel waterrijker zijn dan de Zeeuwsche eilanden, die alle door mij zijn doorgereisd.

De eilanden zijn verdeeld in polders, elk doorsneden door boezems, vaarten, slooten en greppels, doch wat men onder een moeras verstaat, zoekt men daar te vergeefs, voorbijgezien hier even het

het lage deel van Schouwen, waarover ik niet goed oordeelen kan.

Die verkeerde voorstelling van Zeeland dagteekent wellicht nog uit den tijd, toen er nog geen stoomgemalen waren en het water uit de polders niet geregeld geloosd kon worden.

Vele menschen stellen zich de eilanden ook voor als haast boomloos. Wederom eene vergissing. Laat ons, wat dat betreft, Schouwen-Duiveland wat nader bekijken; de schoone, houtrijke streken van Walcheren en Zuid-Beveland zijn ook in andere streken van ons vaderland wel bekend, mag ik veronderstellen.

Ook Schouwen-Duiveland telt zulke streken; wel is waar liggen groote stukken land, vaak weiland, zonder eenig houtgewas, dan een enkele elzenstruik, maar daartegen op wegen ten volle de boschrijke omstreken van Noordgouwe, Haamstede, Burg, den polder Ooster en Sir-Jansland (Sir = 's Heer; Sir-Jansland beteekent 's Heer Jansland, of land van Heer Jan, altans zoo werd mij dien naam verklaard).

Het is deze polder, waar ik als jongen langs dijken en wegen heb rondgezworven, zoo vaak, zoo vaak, dat ik in het stikdonker even goed den weg wist als op klaarlichtedag, waar ik van elke sloot wist, waar er een dam in, of een plank over lag, waar ze het smalst en waar ze het minst diep was. Voeren mijne herinneringen mij in gedachten naar die verwijderde streken terug, dan komt mij onder meer vaak zoo helder voor den geest, het genoeg en het voor ons, jongens, avontuurlijke, gesmaakt in de ons welbekende „reigerwei“.

Deze weide ligt tusschen de boerendorpjes Ooster-en Sir-Jansland. Buiten het geschreeuw der reigers is het hier meestal stil en eenzaam. Behalve de landlieden, die op de omliggende landerijen hunne werkzaamheden hebben, komt er haast niemand, uitgenomen den tijd omstreeks Paschen, als wanneer

de vacantie vierende jongens de wei tot het tooneel hunner bedrijven maken.

Stel u dan voor, op enkele minuten afstands van en evenwijdig loopend aan den provincialen straatweg, die Zierikzee met Zijpe verbindt, een binnendijk, met abeelen begroeid en met kreupelhout en slingerplanten zóó dicht bewassen, dat men er niet doorheen zou komen, als er niet tal van kronkelpaden door liepen. Daardoor is de weide aan den eenen kant begrensd. Aan de drie andere zijden wordt zij ingesloten door een hooge haag van Meidoornen, staande bovenop een laag, smal dijkje of „wal.“ Een klein eindje is die haag afgebroken, waar een slootje den dienst er van vervult. Langs de haag aan die zijde loopt langs de gansche lengte der wei een stille landweg.

De weide zelf is voor de helft begroeid met abeelen, waarin de reigers nestelen, ten getale van misschien wel duizend.

De tijden veranderen en wij met hen. Toen ik als kleine jongen door die

omstreken ronddoolde, kon ik me, onbewust van het schoone om mij heen, niet voorstellen, dat die plek nog eens zooveel aantrekkelijks voor mij zou krijgen. We zien hier bewaarheid het spreekwoord: „Onbekend maakt onbemind.“ Met hoe andere oogen bekijk ik nu diezelfde weide met de er in zwervende kwajongens dan in den tijd, toen ik zelf in de jaren was om mij onder de laatsten te rangschikken.

Eenige plaats, om als schooljongen op een mooien lentedag in de schaduw der boomen daar doelloos rond te slenteren. Geen wonder dan ook, dat we op zulke dagen de reigerwei druk bezochten. „Stok over blok“ (rechtuit de akkers over) ging het er op aan en dan waren er voor ons zooveel bezienswaardigheden en avontuurtjes, dat we in den avond een zeer onwelkomen gast zagen.

Laat ons nu ter wille van den geregelde gang van ons verhaal terugkeeren naar vroeg in het voorjaar, als de reigers hunne oude nesten weer betrokken hebben. Die nesten zitten, als reeds werd opgemerkt, in abeelen. De kronen van deze op zich zelf zijn leelijk en niet aaneensluitend, wat aan deze soort boomen toch eigen is, doch hier nog bevorderd wordt door de uitwerpselen der reigers, die al gauw takken en bladeren bedekken. Door de ruwe najaars- en winterstormen worden soms nesten uit de boomen geworpen. We kregen dan eene goede voorstelling van den omvang van zoo'n nest, want boven in den boom zittend, schenen ze niet half zoo groot als van nabij gezien.

Ik moet bekennen, dat er nesten bij waren, waarover geen onzer kon heenspringen. Er waren er

echter ook, die nauwelijks een vijfde deel van dien omvang hadden. Dit verschil laat zich gemakkelijk verklaren hierdoor, dat de reigers elk jaar hun oude nesten maar weer wat opknappen, door er nieuwe takken bij te voegen.

Zoo krijgt een betrekkelijk klein, nieuwgebouwd nest eerst na verloop van jaren dien grooten omvang. 't Is ook wel te begrijpen, dat zoo'n oud nest zóó stevig in elkaar zat, dat we niet behoefden te probeeren het aan stukken te trekken. Immers het schommelen der door den wind bewogen kruinen doet de takken der nesten stevig in elkaar grijpen. Voeg daarbij nog den invloed der in het nest terechtkomende uitwerpselen en rottende overblijfselen van visschen (vooral als er jongen zijn) en ge kunt u wel voorstellen, dat het nest op 't laatst één vast aaneengesloten koek wordt, die meteen zóó stevig in de takken zit vastgeklemd, dat een matige storm het niet doet wijken. Ik woonde het eenmaal bij, dat een volwassen jongen boven in zoo'n nest ging staan, zonder dat wij, bij den boom staande, iets van hem konden zien. Wat betreft het aantal nesten in zoo'n boom, dat was soms bewonderenswaardig. Ik telde eens in één boom niet minder dan zes en twintig nesten. Inderdaad, we mogen ook deze dieren eene niet geringe mate van scherpzinnigheid niet ontzeggen, als we nagaan, dat ze uit al die nesten hun eigen woning dadelijk kunnen vinden.

Vóór Paschen was de wei nooit het doel van onze zwerftochten.

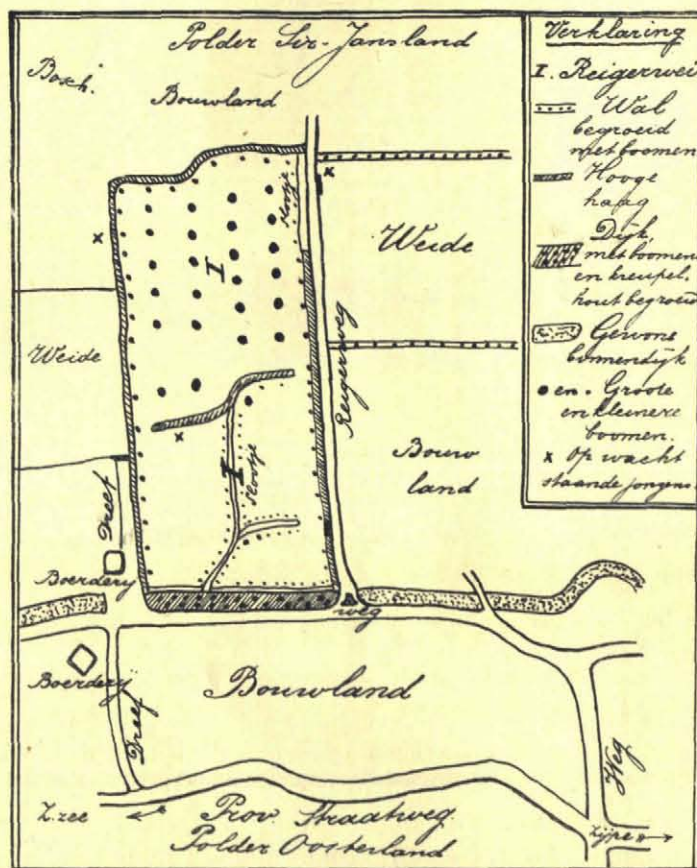
Het toeval moest ons er dan heenvoeren. Doch was eenmaal de tijd van „paascheieren eten” dan moesten de reigers vele minder bedeelden daarvan voorzien. Over den smaak oordeelen we hier niet uit eigen ervaring; sommigen vonden ze naar visch smaken, anderen, voor wie kipeieren een zeldzaamheid waren, vonden ze natuurlijk even lekker, of zelfs nog lekkerder dan deze.

Op zoo'n Paaschmorgen was het dan een heele drukte in de „reigerwei.” Enkele jongens klommen in de boomen; de meesten keken naar het klimmen, waarin ze steeds een levendig belang stelden. Kwam zoo'n klimmer dan met een 20-tal blauwe eieren naar beneden, dan verdrong zich de menigte om hem, om de eieren te zien, want eieren zien of vinden, al waren ze ook niet te eten, was voor ons, jongens een groot genot. Voor een ellendig kraaienei zouden we desnoods den nek gebroken hebben.

Honderden eieren werden dan soms uitgehaald; de reigers waren op de vlucht gegaan en zaten op een naburig weiland te wachten, tot de roovers vertrokken zouden zijn en ze weer naar hun, helaas, vaak ledige nesten konden gaan. Doch lang duurde die rust niet; want den heelen dag was de wei bezocht door klimmers en lawaaimakers. Na Paschen

werd het rustiger; de beesten begonnen dan zachtjes aan te broeden; het rooven werd dan minder. De dieren hadden dan over het algemeen een tijd van rust. Ze vlogen naar de boerenwateren, naar Keeten Mastgat, Zijpe of den anderen kant uit naar Grevelingen, om hun kostje op te scharrelen en dat van hun vrouwtje, dat zat te broeden. Vloog het vrouwtje uit, dan bleef het mannetje bij de eieren, om die te bewaken en warm te houden. Dan was het stil in de wei; het was er dan een schilderachtige omgeving.

Alleen wij, jongens, kwamen op onze vrije Zater-

dagen die rust verstoren. Door luid geschreeuw en slaan tegen de boomen, werden de reigers verdreven. Niet aardig, hoor ik u zeggen en nu zeg ik dat ook, doch vat een schooljongen dat ook zoo op? Was het ook direct, ons doel, de dieren te plagen. Neen; ofschoon de reigers de dupe waren, was onze drijfveer heel iets anders. We zijn nu nl. meteen gekomen aan de beschrijving van de eigenaardige rol, die de kraaien in de reigerskolonie spelen.

In de kolonie dan waren ook elk jaar eenige paren kraaien een ware rooverbende vormende, zoo brutaal, als men zich maar denken kan. Behalve kraaien waren er ook steeds eenige sperwers en soms schollevaars. Of beide laatste vogels juist de tegenwoordigheid der reigers zochten, is mij niet zeker bekend; wat de schollevaars betreft, geloof ik vast, dat het antwoord ontkennend luiden moet.

Maar de rol, die de kraaien er spelen, is wel de moeite waard, er even bij stil te staan. Laat ik trachten, u, zoo goed en zoo kwaad als 't gaat, daarvan een beeld te geven en volg mij daartoe op een mooien voorjaarsnamiddag naar de reigerweide, evenals ik, u voor een middag gelijkstellende met een' schooljongen. Stappen wij er maar dadelijk in. Nog hebben we geen drie minuten geloopt, of ge loopt, als leek op dit gebied, toe, op hetgeen ge voor een ei houdt, doch bij nader onderzoek een ledige dop blijkt te zijn. Hoevele malen we hiermede onze jongere, oningewijde kameraden niet gefopt hebben, is niet te zeggen. We staken dan de dop, met de opening naar beneden gekeerd in het gras, om gauw bedoelde makkers toe te roepen: „Daar ligt een ei“, waarop deze tot ons groot genoegen

op het gewaande ei toestormden, om spoedig te ervaren, dat het maar een ledige dop was. Nog eenige doppen trekken uw aandacht, doch al gauw ziet ge^e niet eens meer. Onder de boomen liggen ze bij tientallen. Een enkele maal vonden we wel eens een vol ei op het gras, dat door een kraai in haar vlucht was achterlaten.

Haarlem.

J. VIJVERBERG.

(Slot volgt.) *h. 201.*

I N D E N H E R F S T.

Een botanische wandeling om Enschede.

27 November. Reeds eenige dagen is het somber, grauw weer, tevens zeer koud. 's Nachts vriest het geregeld min of meer, overdag dooit het van tijd tot tijd. Treurig zien de boomen er uit, alleen enkele eiken en beuken hebben nog bruine bladeren terwijl de reeds afgevallene een speeltuig van den wind zijn en van hier naar daar gebracht worden om eindelijk in een beschut hoekje neer te vallen en te vergaan.

De meeste kruiden verdwijnen langzamerhand, alleen enkele waaghalzen probeeren nog den winter te weerstaan, doch ook zij moeten het weldra opgeven. Van tijd tot tijd bloeit er nog eens een Madeliefje, Herderstaschje of Klein Beemdgras (*Poa annua*), maar wat zijn die, vergeleken met de exemplaren van voorjaar of zomer!

Langen tijd was het al geleden, dat ik het laatst gebota-seerd had, toch wilde ik er weer eens op uitgaan; daar ik behoefte voelde om een bosch, waar ik allerlei mooie planten wist groeien, eens laat in den herfst te zien. Juist een maand geleden kwam ik er ook, toen zag 't er nog mooi uit en al was 't niet meer zooals in de heerlijke Meimaand, menig vriendelijk bloempje was nog te zien. Ik was wel overtuigd, dat het er nu heel anders zou zijn, want daar het sedert erg geregend had, zou het wel gedeeltelijk blank staan. Het is dan ook een zeer nat bosch (hierdoor komt het ook, dat er zooveel zeldzaams groeit); er stroomt een beekje door, dat 's zomers nog wel eens hier en daar water geeft.

Zoo toog ik er dan op uit, gewapend met eenige botaniseerbussen, twee in de binnenzakken van mijn jas en één groote omgehangen. Denk niet, lezer, dat ik behoor tot hen, dië er een eer in stellen, zou ik haast zeggen, veel te vernielen, maar gaarne neem ik de flinke pollen mee, zoodat de bussen weldra vol zijn. Zoo b.v. Sleutelbloemen, hiervan vullen er eenige reeds eene matig groote bus, terwijl wanneer men planten als Adelaarsvaren, Wintergroen of anderen met kruipenden wortelstok meeneemt haast elke

bus te klein is. Ik spreek nog niet van een flinke Koningsvaren, die steeds te groot is en daarom zooveel last veroorzaakt bij 't uitsteken en naar huis brengen.

De weg voert eerst door hooggelegen roggeland en is daar nog vrij goed. De rogge is nog klein, maar toch zeer mooi en frisch. Van bloemen ertusschen is evenwel geen sprake, misschien nog iets Mier of Muur (*Stellaria media*), doch verder niets. Er groeit hier anders nog wel wat als Slofhakken (*Anthoxanthum Puelii*), Gemeene Reigersbek (*Erodium cicutarium*) en wel in de variëteit *a* pimpinellifolium, die in deze omgeving tamelijk algemeen voorkomt, terwijl de gewone vorm nagenoeg ontbreekt, etc.

Daarna, weer in de laagte, komen eenige weilanden, waar in Maart en April heele velden bezaaid zijn met de bloemen van de na-verwanten Speenkruid en Bosch-Anemoon (*Ficaria ranunculoides* en *Anemone nemorosa*), van 't eerste zijn nu al een paar kleine blaadjes te zien. Tusschen 't struikgewas groeit nog o. a. Doornige Niervaren (*Polystichum spinulosum*), Bosch Klaverzuring (*Oxalis Acetosella*), Stinkende Ooievaarsbek of Robbertskruid (*Geranium Robertianum*), en aan den rand van den weg Engewortel (*Angelica sylvestris*). Doch nu... och 't is treurig, maar waar, haast niets meer te zien, dan water, boemtakken en rottende bladeren.

Langzamerhand wordt de weg slechter, hier en daar is hij ontdood en nagenoeg onpasseerbaar. Gelukkig is er maar weinig verkeer van wagens, anders zou 't er treurig uitzien, deze maken zelfs de beste wegen slecht, vooral die wagens welke belast zijn met steenen of dergelijke zware voorwerpen. Als deze in de wintermaanden ergens een paar maal voorbijgaan, tracht dan maar niet, drieste voetganger, er langs te komen, 't gelukt toch niet als ge tenminste geen zin hebt tot aan de knieën door de modder te baggeren.

Thans kom ik in een vrij oud bosch, 't is er erg triestig en slechts de heerlijk roode bessen van de Hulst, die reeds aan Kersttijd herinneren, geven vroolijkheid aan 't land-